הנדון: הפעלת בתי דין אלטרנטיביים לגיור השתתפות של רבני ערים

פעילות בניגוד להנחיות מועצת הרבנות הראשית

פעילות בניגוד לחוק - עבירה אתית - ניגוד עניינים - גזל כספי ציבור

בקיץ האחרון פורסם כי קבוצת רבנים מטעם עצמם הקימה בתי דין פרטיים לגיור. בפרסומים שונים נאמר נמסר כי בוצעו בפועל מספר גיורים של קטנים, אשר בהתאם להנחיות מועצת הרבנות הראשית לא ניתן לגיירם.

מבלי להידרש לגופה של הלכה סבוכה והמחלוקות בנושא הגיור ומבלי לדון בתוקף ההלכתי של בית דין המתמנה מעצמו וללא כל קבלת הסכמה ציבורית, שאלות אשר ראוי שיתבררו בפני תלמידי חכמים, אנשי הלכה מובהקים, הדבר מעלה מספר שאלות חוקיות ואתיות בעיקר בנוגע לשאלת השתתפותם של רבנים המכהנים כרבני עיר כהגדרתם בחוק, בפעילות של בתי דין פרטיים לגיור מעין אלה. נראה כי יש טעם רב לפגם, ואף מעבר לכך, בעצם השתתפותם של רבנים אשר מכהנים במשרת רבנות רשמית מטעם המדינה, בגופים פיראטיים הממונים מטעם עצמם, ללא כל הסכמה ציבורית. מה עוד שמועצת הרבנות הראשית מתנגדת לפעילותם זו. נראה פשוט הן בהתאם להוראות החוק, והן בהתאם לכללי מוסר בסיסיים, והדבר אף מנוגד לכל היגיון כי אדם המכהן תחת מערכת נורמטיבית כלשהיא, (שאף הוגדרה בחוק) והמקבל את משכורתו מכח היותו חבר למערכת זו יפעל בניגוד גמור להנחיותיה, תוך הקמת מערכת לעומתית הפועלת לחתירה תחת המערכת מכוחה הוא התמנה. נראה כי פעילות זו של הרבנים הינה מקוממת, מנוגדת לכללי החוק, האתיקה והמוסר.

האם יעלה על הדעת כי המכהן בבית משפט שלום או מחוזי יפעל בניגוד להלכות שנקבעו ע"י בית המשפט העליון? או האם יעלה על הדעת כי שופט מכהן, יפעיל בשעותיו הפנויות ואולי אף על חשבון שעות העבודה להן הוא מחוייב מוסד לבוררות בו ישמש כשופט? ומעבר לכך יטען כי סמכותו לון אנשים בשעותיו הפנוית נתונה לו מכח בחירתו לשופט?

נראה כי פעילות של רבנים המכהנים במשרות רשמיות בארגון רבנים הפועל בניגוד להנחיות הרבנות הראשית, הינה פעילות לא אתית, ובניגוד לחוק תוך שהם נמצאים בניגוד עניינים חריף ואסור. ייתכן כי אף ניתן להגיש כנגד רבנים אלו קובלנה לבית הדין המשמעתי בהתאם להוראות סעיף 12א להוראות חוק שירות הדת היהודיים.

ראוי ומתחייב הדבר, כי רבנים הנושאים משרות רשמיות, יבחרו האם אם מבקשים להמשיך להחזיק במשרתם הציבורית ולהתנהל בהתאם לדין ובהתאם לכללי אתיקה בסיסיים, או שיתפטרו מתפקידם הרשמי ואז לא יחולו עליהם הוראות החוק האמורות.

פורסם כי בין הנמנים על הרכב בית הדין מצויים הרב דוד סתיו המכהן כרב המועצה המקומית שוהם ורבה של העיר אפרת הרב שלמה ריסקין. יודגש כי מדובר ברבנים שהתמנו מכח הוראות החוק, ועם קבלת הכושר לכהן כרב עיר, ככל הנראה, חתמו על הצהרה כי יפעלו בהתאם להנחיות מועצת הרבנות הראשית.

מבחינה של הוראות החוק נראה כי הנושאים במשרות רבני ערים כהגדרתם בחוק, חייבים לפעול בהתאם להוראות מועצת הרבנות הראשית. הדבר עולה במפורש מהוראות סעיף 2(5) לחוק הרבנות הראשית לישראל, תש"ם-1980 הקובע את סמכויות מועצת הרבנות הראשית למתן כשירות לכהן כרב עיר לפי תקנות בחירות רבני עיר שהותקנו על פי חוק שירותי הדת היהודיים [נוסח משולב], תשל"א–1971.

הדבר שב ונשנה בהוראות סעיפים 4 ו- 5 לתקנות שירותי הדת היהודיים (בחירות רבני עיר), תשס"ז-2007 (להלן, "התקנות") שמכוחן נבחרים רבני ערים המקנים את הסמכות להעניק תעודת כשירות לרב עיר למועצת הרבנות הראשית המחייבות כי תעודת כשירות לכהן כרב עיר תינתן רק לאחר שהמבקש לקבל תעודת כשירות חותם על תצהיר כי ימלא **כל החלטה** של מועצת הרבנות הראשית. (ההדגשה אינה במקור הח"מ) גם סעיף 19 לתקנות אלו הדן במשך הכהונה שב ומדגיש את החובה לחתום על תצהיר כאמור.

בעניין בתי הדין האלטרנטיביים לגיור, חברו יחד גורמים פרטיים ורבנים המכהנים מכח הוראות הדין ובחריגה מהוראות הדין בחרו להתעלם ולמרוד בהחלטות מועצת הרבנות הראשית, כל זאת בעודם מכהנים כנבחרי ציבור המחויבים להישמע להוראות מועצת הרבנות הראשית וככל הנראה אף חתמו על הצהרה ברוח זו.

למעלה מזאת בשם רבה של העיר אפרת, הרב שלמה ריסקין פורסם באמצעי התקשורת כי :

> *"אני עדיין מקווה שהרבנות תראה את האור וכן תכיר בגיורים שלנו, ואם נצטרך אנחנו נלך על זה לבג"ץ...אבל גם אם זה לא יקרה – אנחנו נדאג לחתן אותם .**אני משמש כרשם נישואין, וכשבא לפניי אדם שאין לי ספק ביהדותו, כי אני או חבר שלי גיירנו אותו על פי ההלכה – אני רושם אותו"...***

העולה מדברים אלו הוא כי לא זו בלבד שרבה של העיר אפרת, הרב ריסקין אינו מתכוון לקיים את הוראות מועצת הרבנות הראשית אלא שהוא אף מפרסם כי בכוונתו להכתיב דרך למועצת הרבנות הראשית ולהשתמש בסמכות שהוקנתה לו בכדי לפעול נגד החלטות מועצת הרבנות הראשית ובניגוד לדין ובחריגה מסמכות.

לפי סעיף 2(6) לחוק הרבנות הראשית לישראל, תש"ם-1980 מועצת הרבנות הראשית היא המוסמכת לתת כשירות לרב לכהן כרב רושם נישואין ולמנות רושמי נישואין מבין הרבנים שקיבלו כשירות. לא יעלה על הדעת כי רב המכהן כרשם נישואין מכח מינוי של מועצת הרבנות הראשית ישתמש בסמכות שהוקנתה לו כנגד הוראות מועצת הרבנות ואף בניגוד לדין, מלבד חוסר

ההיגיון הטמון בדבריו כי מתוקף תפקידו כרשם נישואין יאשר את גיוריו הפרטיים שלו עצמו, מיותר להזכיר כי בהתאם להוראות סעיף 14 לחוק הפרשנות, תשמ"א-1981 מוסמכת מועצת הרבנות הראשית לבטל את מינויו לרשם נישואין וייתכן כי אף ראוי להמליץ בפניה לעשות כן.

עוד נציין כי על פניו הצהרתו של רב העיר אפרת, הרב ריסקין כי ירשום נישואים שלא בהתאם להוראות הדין עשויה להיות הצהרה כי בכוונתו לעבור עבירה של עריכת נישואים אסורים שהינה עבירה לפי סעיף 182 לחוק העונשין התשל"ז-1977 ואף אם הדבר אינו עולה לכדי עבירה פלילית וודאי שהדבר אינו ראוי.

זמן ציבורי

למעלה מכל זאת ובמנותק מעובדות מקרה פרטי זה, ראוי לבחון את המצב הקיים שבו ישנם רבנים המכהנים כרבני ערים שאמורים להשקיע את מרצם וזמנם בקהילתם, ואף מקבלים שכר על כך, נוטלים על עצמם תפקידים אליהם לא הוסמכו ולא התמנו.

על פי סעיף 17 לתקנות נאסר על רב עיר לעסוק בכל עיסוק נוסף אלא בהתנדבות וללא תמורה ונדרש כי הרב יודיע על עיסוקו הנוסף בכתב למועצת הרבנות הראשית. הוראה דומה מצינו בסעיף 15ב לחוק הרשויות המקומיות (בחירת ראש הרשות וסגניו וכהונתם), תשל"ה-1975. בדברי ההסבר לחוק נאמר:

> *"כדי להבטיח כי כל זמנם ותשומת לבם של ראש הרשות וסגניו יופנו למשרתם בשירות הציבור, מוצע לאסור על ראש רשות מקומית וסגניו בשכר המקבלים שכר מלא מקופת הראשות המקומית לעסוק בעיסוק נוסף. כמו כן מוצע למנוע כל מצב של ניגוד עניינים אפשרי בין חובתם לשרת את הציבור לבין מחויבותם למשרות אחרות זאת נוסף על הוראות הדין הקובעות איסור על ניגוד עניינים של נבחר ציבור בשלטון המקומי".*

היגיון אחד עומד ביסודם של הוראות הדין והוא שמירה של פניותו המלאה של נושא המשרה לשם מילוי תפקידו אליו נבחר. בהתאם לכך נראה כי הוראות הדין אוסרות על רבני ערים לכהן בעיסוק נוסף שיגזול מזמנם לעסוק בענייני המקום שממנו הם מקבלים את משכורתם, ובפרט כאשר הפעילות במסגרת הגופים הפרטיים גוזלת זמן רב ואף משאבים שאותם מחויב הרב המקומי להפנות לשם מתן שירות לתושבי הרשות המקומית במסגרתה הוא מכהן.

נראה כי כמו במקרים אחרים בהם עובדי ציבור מחוייבים לפנות למועצת הרשות המקומית ולבקש אישור לעבודה נוספת, ככל שמשרתם מאפשרת זאת, הרי שגם רבנים מחויבים לפנות למועצת הרשות המקומית, בבקשה לאשר להם לעבוד בעבודה נוספת (גם בעבודה במסגרת התנדבותית). במידה והרשות המקומית תאשר את הבקשה בהתאם לנהלים והוראות החוק, תועבר הבקשה, ואישור הרשות המקומית, בצירוף חוו"ד משפטית מטעם הרשות המקומית תועבר הבקשה למשרד לשירותי דת ורק לאחר קבלת אישור המשרד לשירותי דת, יורשה לרב מכהן לפעול במסגרת נוספת.

ניגוד עניינים מוסדי.

מעבר לאמור שימוש של רבני ערים מכהנים בתפקיד נוסף מהווה ניגוד עניינים מוסדי. ניגוד עניינים מוסדי עלול להתעורר כאשר עובד ציבור מסוים ממלא יותר מתפקיד ציבורי אחד בשני גופים שלטוניים או ציבוריים שונים הפועלים בנפרד זה מזה, וכאשר חלק מהנושאים שבטיפולו במסגרת תפקידיו השונים חופפים זה את זה, כך שהוא יכול במסגרת תפקידו באחד הגופים הללו, לפקח על פעילותו של הגוף השני או אף על פעילותו שלו, לקדם את ענייניו של הגוף שבמסגרתו הוא ממלא את תפקידו השני, להתחשב בשיקולים שצריכים להנחות אותו במסגרת תפקידו השני וכדו'.(מתוך חוות דעת של הוועדה למניעת ניגוד עניינים של נבחרי ציבור ברשויות המקומיות- עקרונות כללים בדיני ניגוד עניינים).

קריאת הרב ריסקין כי ייעשה שימוש בסמכותו הרשמית כרשם נישואין לרשום גיור שנעשה על ידו או על ידי חבריו מהווה דוגמה מובהקת לניגוד עניינים שכזה. בנוסף לכך עיסוקם של רבני ערים מכהנים כחברים בארגוני רבנים פרטיים כדוגמת "צוהר" מהווה ניגוד עניינים שכזה ושימוש בסמכות הציבורית שהוקנתה לרב מכח תפקידו הציבורי כמו גם במשאבי הציבור שהועמדו לרשותו לשם קידום מטרות אחרות שלו, מה עוד שכלל לא ברור האם בכלל ניתן להסדיר את ניגוד העניינים המובנה בין שני התפקידים וזאת במנותק משאלת הפניית הזמן שניתן לרב המקומי מכספי הציבור המקומי לשם קידום אג'נדות אחרות הראויה בבחינה מדוקדקת כשלעצמה, ובפרט כאשר הנושאים במשרה הציבורית פועלים באופן מופגן ומוצהר כנגד הגוף מכוחו הם פועלים ולהנחיותיו הם מחוייבים.

ואם הדברים נכונים כלפי כל רב המכהן בתפקיד ציבורי, הדברים נכונים שבעתיים ביחס לאדם המכהן כיו"ר ארגון גדול, ובפרט כאשר מדובר בארגון הפועל מטעם עצמו ללא כל פיקוח ציבורי שאינו מקיים בחירות כלשהן, והמנסה להוות, למעשה, "**רבנות צללים**" המתחרה וחותרת תחת סמכותה של הרבנות הראשית. נראה כי אין מדובר רק בניגוד עניינים מוסדי אלא בניגוד עניינים מובנה ומוצהר. מדובר בהשתתפות ובעמידה בראש גוף פרטי הפועל להחליש את מעמד הרבנות הראשית תוך הקלה וסטייה מהוראות הדין וההלכה ופועל בניגוד גמור להחלטות מועצת הרבנות הראשית.

נראה כי לא ניתן לאפשר לרבנים המכהנים כרבני ערים לפעול שלא בהתאם להנחיות מועצת הרבנות הראשית ואף לא להיות שותפים או חברים בגופים אחרים כלשהם, הן בשל החובה להשקיע את מרצם וזמנם בקידום המטרות אליהם נבחרו שלשם קידומן הם מקבלים את שכרם והן בשל ניגוד העניינים הכרוך בפעילות זו ובפרט כשאר מדובר בגוף **המתיימר להוות גורם אלטרנטיבי לפעילות הרבנות.**

פגיעה בסמכות הרב הראשי.

אציין כי בפרסומים נטען כי המהלך החתרני והקמתם של בתי דין פיראטיים לגיור נעשו בשל ביטול החלטת הממשלה ביחס לבתי דין לגיור.

יצוין כי לפי הנמסר ובהתאם למגעים שקוימו קודם קבלת החלטת הממשלה שהתקבלה בממשלה בנוגע למותבי הגיור המקומיים נאמר במפורש כי אין בכוונת החלטת הממשלה לפגוע או לשלול את סמכותו של סמכותו של הרב הראשי באישור גיורים, המעוגנת **בפקודת העדה הדתית (המרה)** הדורשת כתנאי להכרה חוקית בגיור שעבר אדם תעודת אישור מאת ראש העדה הדתית אליה נספח האדם (סעיף 2 לפקודה). נטען כי מעצם היותה של הפקודה דבר חקיקה, סמכותו של הרב הראשי המעוגנת בפקודה משתלבת עם האמור בהחלטת הממשלה, ומפיגה את החשש מפני קבלת הכרעות הלכתיות של מותבי הגיור המקומיים אשר אינם תואמות את עמדתו ההלכתית של הרב הראשי.

על פי המפורסם פעילות פרטית, פיראטית, בגיור הקטנים נעשתה בניגוד גמור ותוך התעלמות מוחלטת מהנחיות מועצת הרבנות הראשית והרבנים הראשיים, כך שנדמה כי פעילות חתרנית זו לא נועדה רק להחזיר את המצב ששרר קודם ביטול החלטת הממשלה הקודמת ע"י זו הנוכחית, אלא בחיפוש אחר שעת כושר מתאימה לקריאת תיגר על הרבנות הראשית תוך הפרת כללי אתיקה, מוסר והוראות הדין. מה עוד כי יש טעם רב לפגם במועמד אשר ביקש להתמנות למשרה של רב ראשי ולאחר קבלת החלטה אחרת של הגוף הבוחר המורכב מכלל נציגי החברה הישראלית בוחר לא לקבל את החלטת הגוף הבוחר ומבקש לקדם "**רבנות צללים**" החותרת תחת סמכות הרבנות הראשית כל זאת בעודו נושא משרה ציבורית.

חומרת הגיורים שאינם מוכרים

העומדים בראש הרכב בתי הדין שהוקם מטעם עצמם צידקו מעשיהם בכך שהם פועלים לשם קידום רווחתם של המתגיירים.

לגופם של דברים וביחס לחומרת המעשה אין לי אלא להוסיף כי הדבר ידוע כי סמכותו של הרב הראשי ושל הרבנות הראשית במדינת ישראל אינן מקובלות כמובן מאליו על כל הזרמים: החרדי, הציונים דתי, והציבור הכללי. עם כל זאת נראה כי יש צורך כי מדינת ישראל באה תכיר בגורם מוסמך אשר בסמכותו לקבוע מדיניות הלכתית אחידה ביחס למדיניות הגיור שהינו תחום הלכתי מובהק, (בדומה להכרה בסמכותם של בתי דין רבניים בנושאי קידושין וגירושין), וכי אין מנוס אלא לקבל גורם הלכתי מוסמך, אשר באופן יחסי נהנה מהסכמה ציבורית רחבה אשר מצד אחד יקבע מדיניות הלכתית התואמת את **ההלכה היהודית המקובלת** ללא נטייה אחר חומרות הלכתיות אשר אין להן עיגון בעיקר ההלכה, ומאידך לא תטה אחר פרשנויות ליברליות בלתי מקובלות אשר הכרה בהן פותחת פתח למחלוקות נרחבות בעם ישראל, כאשר זרם אחד אינו מכיר בפסיקתו של זרם אחר.

נראה **כי אין מנוס מקבלה של החלטות מועצת הרבנות הראשית, ו/או הרב הראשי בקביעת מדיניות הלכתית אחידה ומקובלת**. אי מתן מעמד למועצת הרבנות הראשית ו/או לרב הראשי ביחס לנושא הגיור טומנת בחובה סכנה ממשית ליצירת מעמדות שונים בחברה הישראלית כאשר חלקם יוגדרו כיהודים למחצה רק לפי גורם זה או אחר. מלבד זאת הדבר כרוך בסיכון חמור למתגיירים אשר התגיירו בתום לב בפני מותב אשר מדיניותו ההלכתית אינה מקובלת. גם אם מבחינה פורמלית יוכרו לאחר גיורם כיהודים, לא ירחק היום בו יעלו ספקות ופקפוקים ביחס ליהדותם. הדבר עשוי להביא לפגיעה חמורה במעמדם של המתגיירים ובמעמדם של ילדיהם.לשם

הדגשת חשיבות הדברים נפנה לדברי השופט שמגר בבג"ץ 1031/93 **פסרו נ' שר הפנים** בהם הדגיש את החשיבות בעריכת הגיור בדרך המקובלת על מרבית העם היהודי על מנת להכרה רחבה של העם ועל החשיבות בהשארת הסמכות לגייר גיורים רשמיים בידי הרבנים הראשיים על מנת להבטיח שמעמדם של המתגיירים יוכר על-ידי הציבור כולו. להלן מספר ציטוטים מדבריו הרלוונטיים לסוגיה זו.

"ניתן למנות עוד שיקולים כבדי משקל המורים שאין להכיר אלא בגיור המוכר על-ידי רשויות המדינה: (1)על המגייר לבחון את רצונו האמיתי של המתגייר להתגייר ואת כשירותו. החלטה שכזו חייבת לבוא על-ידי גוף בלתי תלוי. גיורים פרטיים הנקנים בכסף ובשטר נגועים בחוסר תלות המהווה את הבסיס לשיקול ראוי.

(2)הגיור הוא הצטרפות לעם ישראל. זהו כל אופיו וכל מטרתו. מכאן נגזרים מספר מאפיינים הכרחיים. החשוב שבהם הוא כי הגיור יוכר על-ידי הציבור שאליו מבקש המתגייר להצטרף. גיור שנועד לצרף אדם לקבוצה אינו יכול להיות מקובל רק על חלק מהקבוצה. גיורים שאינם מקובלים על חלק משמעותי מחברי הקבוצה מחטיאים את מטרתם. שנית, גיורים שאינם מקובלים על חלק נרחב מהעם מפלגים אותו ויוצרים שתי קבוצות: האחת מכירה ביהדותם של כל חבריה והאחרת רואה בהם ערבוביה של בני העם ושל זרים.

...נקודה זו מקבלת משנה משמעות במדינת ישראל של 1995.בשנים האחרונות קלטה המדינה למעלה מחצי מיליון יהודים מחבר העמים. מעולם לא התנסתה מדינת ישראל בעלייה המונית המעוררת בעיות קשות כל כך של זהות יהודית. ברור כי חלק לא מבוטל מן העולים נזקקים לגיור. השארת הסמכות לגייר גיורים רשמיים בידי הרבנים הראשיים תבטיח שכל המתגיירים יוכרו על-ידי הציבור כולו. לעומת זאת, הכרה בגיורים פרטיים תיצור ציבור רחב שיחשוב עצמו יהודי בעוד חלק נרחב אחר של הציבור לא יראה אותו כך. יש להניח שתווית של זהות מעורפלת רק עשויה להחריף את קשיי הקליטה של גל העלייה הזה...."

לאור האמור, נראה כי פעילות של רבנים הנושאים משרות רשמיות במדינת ישראל, בהפעלתם של בתי דין פרטיים לגיור הינה אסורה ונעשית בניגוד להוראות הדין ולכללי אתיקה בסיסיים ויש לאסור על רבנים אלו להמשיך בפעילותם זו. ככל שיתמידו בכך וינהגו שלא כהלכה במילוי תפקידם ניתן יהיה להגיש נגדם קובלנה לבית הדין המשמעתי.

בכבוד רב,

חותם – יהדות על סדר היום
רח' דישראלי 15 ירושלים מיקוד 9222217 | טלפון: 073-3904102 | forum@chotam.org.il | www.chotam.org.il

משה פולסקי, עו"ד